

УДК 338.43:637.5(477)

СИРОВИННЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ – СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мудрак Руслан Петрович, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри маркетингу, Уманський національний університет садівництва, м. Умань

Mudrak Ruslan, D.Sc. (Economics), Associate Professor, Head of Department of Marketing, Uman National University of Horticulture, Uman

Музыка Борис Борисович, аспірант, Уманський національний університет садівництва, м. Умань,

Muzyka Boris, PhD Student, Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine

Mudrak R., Muzyka B. Raw materials supply of Ukraine meat processing industry - the state and prospects of the development

Agrarian crisis has determined severances of economic ties between agricultural and industrial commodity producers in many cases. Agrarians growing cattle are unable to cooperate with industrial enterprises by selling its products through alternative channels. On the other hand, meat processing plants try to solve its raw materials problems by importing relevant products. Such practice demonstrates unbalance of business mechanism of meat products subcomplex and failure to achieve parameters of its sustainable development.

Domestic meat processing industry considers import of livestock raw materials not just as an addition to basic supply on the part of domestic agricultural commodity producers which covers existing deficits and as adequate, irrespective of the situation on the domestic market, the supply chain. Such an approach contains business risks - it doesn't allow conducting long-term (strategic) planning and may be the reason of losses, business interruptions.

Conclusions: raw materials shortage, inter alia, is a limiting production growth factor in meat processing industry of Ukraine economy; sources of raw materials of meat processing industry is domestic production of appropriate agricultural products and import; meat processing enterprises tend to consider import of cattle-breeding raw materials as adequate, irrespective of the situation on the domestic market, the supply chain. Such an approach significantly increases business risks because: dynamics of absolute volumes import of cattle-breeding raw materials shows a higher level of instability in comparison with domestic supplies; the prices for imported products can show sharp increase in a short-term period as a result of exchange instability (devaluation) which will result in shocks from the suitable proposal; reconstruction of business relations of industrial and agricultural enterprises on a long-term basis is the condition of a stable growth of domestic meat processing industry.

Мудрак Р.П., Музыка Б. Б. Сировинне забезпечення м'ясопереробної промисловості України – стан та перспективи розвитку

В статті досліджується стан сировинного забезпечення м'ясопереробних підприємств України. Звертається увага на те, що аграрна криза в багатьох випадках зумовила розриви господарських зв'язків між сільськогосподарськими та промисловими товаровиробниками – аграрії, які вирощують худобу, зменшили рівень співпрацювати із промисловими підприємствами, збуваючи свою продукцію альтернативними каналами. Натомість, м'ясопереробні заводи намагаються вирішити свої сировинні проблеми за рахунок імпорту відповідної продукції. Робиться припущення, що вітчизняна м'ясопереробна промисловість розглядає імпорт тваринницької сировини, як незалежний від ситуації на внутрішньому ринку, канал постачання. На основі проведеного аналізу робиться висновок, що такий підхід несе в собі великі бізнес-ризиків □ він не дозволяє здійснювати довгострокове (стратегічне) планування і може спровокувати збитки, банкрутства. Головними причинами цього є відносно високий рівень волатильності динаміки абсолютних обсягів відповідного імпорту та шокове зростання цін імпортованої продукції внаслідок курсової нестабільності (девальвації). Робиться висновок, що умовою стабільного розвитку вітчизняної м'ясопереробної промисловості є відновлення організаційно-економічних зв'язків промислових та сільськогосподарських підприємств на довгостроковій основі.

Мудрак Р.П., Музыка Б. Б. Сырьевое обеспечение мясоперерабатывающей промышленности Украины – состояние и перспективы развития.

Аграрный кризис во многих случаях обусловил разрывы хозяйственных связей между сельскохозяйственными и промышленными товаропроизводителями. Аграрии, выращивающие скот, могут не сотрудничать с промышленными предприятиями, сбывая свою продукцию альтернативными каналами. В ответ, мясоперерабатывающие заводы пытаются решить свои сырьевые проблемы за счет импорта соответствующей продукции. Такая практика свидетельствует о разбалансировке организационно-экономического механизма мясопродуктового подкомплекса и невозможности достичь параметров его устойчивого развития.

Отечественная мясоперерабатывающая промышленность рассматривает импорт животноводческой сырья не просто как дополнение к основным поставкам со стороны отечественных сельскохозяйственных товаропроизводителей, покрывающий существующие дефициты, а как полноценный, независимый от ситуации на внутреннем рынке, канал поставки. Такой подход несет в себе бизнес-риски – он не позволяет осуществлять долгосрочное (стратегическое) планирование и может быть причиной убытков, банкротств.

Выводы: 1) ограничивающим фактором роста производства в мясоперерабатывающей отрасли экономики Украины, в числе прочего, является дефицит сырья; 2) источниками сырья мясоперерабатывающей отрасли является внутреннее производство соответствующей сельскохозяйственной продукции и импорт; 3) мясоперерабатывающие предприятия склонны рассматривать импорт животноводческой сырья как полноценный, независимый от ситуации на внутреннем рынке, канал поставки. Такой подход существенно повышает бизнес-риски потому что: 3.1) динамика абсолютных объемов импорта мясного сырья демонстрирует более высокий уровень нестабильности по сравнению с внутренним производством; 3.2) цены на импортную продукцию могут демонстрировать резкий рост в краткосрочном периоде в результате курсовой нестабильности (девальвации), влекущий за собой шоки соответствующего предложения; 4) условием стабильного роста отечественной мясоперерабатывающей промышленности является восстановление организационно-экономических связей промышленных и сельскохозяйственных предприятий на долгосрочной основе.

Постановка проблеми. Ринок м'яса м'ясопродуктів займає важливе місце в національній системі продовольчого забезпечення. Його ефективне функціонування та подальший розвиток залежать від чинників, які формують відповідний попит і пропозицію. Що стосується пропозиції, то за період останніх двадцяти років у її структурі відбулися важливі зміни. Слід нагадати, що пропозиція відповідної продукції формується в рамках м'ясопродуктового підкомплексу, який включає сільськогосподарських товаровиробників, промислові підприємства та торговельні організації. Сільськогосподарські і промислові підприємства можуть працювати як єдиний технологічний ланцюг – вирощування худоби, її промисловий забій та виготовлення готових м'ясопродуктів. Ми не випадково вжили словосполучення «можуть працювати». Оскільки аграрна криза зумовила в багатьох випадках розриви господарських зв'язків між сільськогосподарськими та промисловими товаровиробниками, суттєве скорочення великотоварного виробництва тваринницької продукції, збільшення частки імпортової м'ясної сировини та готової продукції, то наразі сільськогосподарські товаровиробники, які вирощують худобу можуть і не співпрацювати із промисловими підприємствами, збуваючи свою продукцію альтернативними каналами. Натомість, м'ясопереробні заводи намагаються вирішити свої сировинні проблеми за рахунок імпорту відповідної продукції. Така практика свідчить про розбалансування організаційно-економічного механізму м'ясопродуктового підкомплексу, суттєве підвищення бізнес-ризиків та неможливість досягнути параметрів його стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти, пов'язані з актуальними проблемами вітчизняного АПК, продовольчими ринками, в тому числі – м'яса і м'ясопродуктів, розглянуті у працях Андрійчука В. Г., Березівського П. С., Гайдуцького П. І., Лебединського Ю. П., Пасхавера Б. Й., Саблука П. Т., Ситника В. П., Шпичака О. М. та інших вітчизняних економістів.

Виділення невирішеної проблеми. Проблема стабільного сировинного забезпечення м'ясопереробної галузі АПК України залишається відкритою. Причинами цього є незавершеність аграрної реформи, подальша інтеграція національної економіки у глобальний простір, динамічні зміни у аграрному підприємницькому середовищі та багато інших факторів. Кожного разу нові

конфігурації цих та інших факторів ускладнюють вирішення традиційних та створюють нові проблеми, а тому озвучена тема потребує постійної дослідницької уваги.

Мега статті □ проаналізувати динаміку обсягів та структури сировинного забезпечення вітчизняних м'ясопереробних підприємств, виявити існуючі проблеми та запропонувати ймовірні шляхи їх вирішення.

Результати досліджень та їх обговорення. На протязі останніх десяти років в обсягах та структурі виробництва промисловими підприємствами України готової м'ясної продукції відбулися значні зміни. Слід відмітити суттєве скорочення виробництва яловичини та телятини □ свіжої чи охолодженої на 66,2% і мороженої на 74,1%. Натомість зросло виробництво свіжої або охолодженої свинини □ у 2,7 рази. Проте найбільше зростання спостерігається у секторі виробництва м'яса харчових субпродуктів свійської птиці □ у 5,9 рази свіжого чи охолодженого м'яса у 3,6 рази м'ясо мороженого [1]. Зміни в обсягах і структурі виробництва м'ясної промислової продукції обумовлені змінами у обсягах та структурі сировинного забезпечення. Наразі м'ясопереробна промисловість України має два джерела сировини □ внутрішнє виробництво відповідної продукції та імпорт. Не зважаючи на те, що починаючи з 2006р. вітчизняний аграрний сектор перейшов до збільшення виробництва відповідної продукції (табл. 1), в 2013р. досягнуто лише 54,8% від докризових обсягів виробництва.

Таблиця 1.

Виробництво м'яса сільськогосподарськими товаровиробниками усіх категорій, у забійній вазі, тис. тонн [2, 3, 4]

Рік	Всього	в тому числі					
		яловичина	свинина	птиця	баранина	кролятина	конина
1990	4357,8	1985,4	1576,3	708,4	45,8	30,2	11,7
2000	1662,8	754,3	675,9	193,2	17,2	13,9	8,3
2005	1597	561,8	493,7	496,6	16,2	13,5	15,2
2006	1723,2	567,4	526,1	589,3	14,6	12,6	13,2
2010	2059	427,7	631,2	953,5	21	13,5	12,1
2011	2143,8	399,1	704,4	995,2	19,6	14	11,5
2012	2209,6	388,5	700,8	1074,7	19,7	14,2	11,7
2013	2389,4	427,8	748,3	1168,3	18,7	14,2	12,1

Слід також вказати й на те, що навіть ті обмежені обсяги тваринницької продукції, яку нині виробляють аграрії, далеко не в повному обсязі потрапляють на промислово переробку (табл. 2).

Таблиця 2.

Надходження худоби та птиці (у живій вазі) на підприємства, що займалися її переробкою від сільськогосподарських підприємств та господарств населення, тис. т [4]

Показник	Рік				
	2005	2010	2011	2012	2013
Від сільськогосподарських підприємств	279,4	342,4	343,5	326,2	368,5
Від господарств населення	200,3	106,1	36,4	31,5	39,4
Разом	479,7	448,5	379,9	357,7	407,9
Частка сільськогосподарських товаровиробників в структурі загального надходження продукції на переробку, %	98,1	31,1	25,7	23,9	23,7

Якщо порівняти обсяги зростання виробництва окремих видів промислової продукції та відповідної сировини сільськогосподарськими товаровиробниками, то стає зрозумілим, що, в числі іншого, цього вдалося досягнути завдяки підключенню імпортного постачання відповідної продукції (рис. 1).

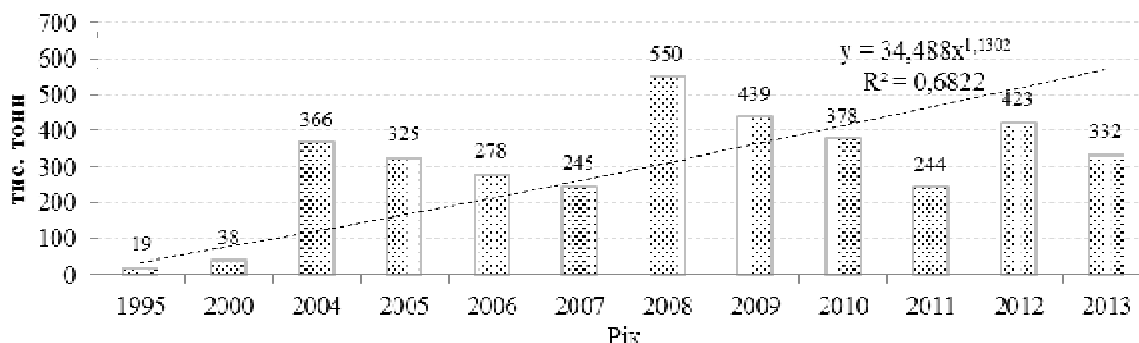

Рис. 1. Імпорт м'яса м'ясних продуктів (включаючи субпродукти та жир-сирець), тис. тонн [2, 3, 4]

Подальший аналіз дає змогу зробити припущення, що вітчизняна м'ясопереробна промисловість розглядає імпорт тваринницької сировини не просто як доповнення до основного постачання з боку вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, яке покриває існуючі дефіцити, а як повноцінний, незалежний від ситуації на внутрішньому ринку, канал постачання. Кореляційний аналіз в цілому підтверджує дане припущення між імпортом м'яса м'ясних продуктів (включаючи субпродукти та жир-сирець) (Y) та виробництвом м'яса забійній вазі вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками (x) зв'язок слабкий $r = 0,472$. Такий підхід несе в собі великі бізнес-ризиків він не дозволяє не лише здійснювати довгострокове (стратегічне) планування, але й може бути причиною збитків та банкрутства, як буде показано далі.

Основою стійкого зростання будь-якого бізнесу є гарантії надійного постачання вхідних ресурсів. Імпорт м'ясної сировини не може бути більш надійною альтернативою відповідних джерел на внутрішньому ринку.

Таблиця 3.

Динаміка середньомісячних обсягів імпорту м'ясної сировини, тис. тонн [5]

Показник	Рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
м'ясна продукція за кодами 201000000-210000000 УКТЗЕД						
Всього за рік	429,7	348,8	212,4	403,2	301,7	156,0
В середньому за місяць	35,8	29,1	17,7	33,6	25,1	15,6
Дисперсія	52,153	74,063	33,812	88,267	18,029	29,567
Середнє квадратичне	7,222	8,606	5,815	9,395	4,246	5,438
Коефіцієнт варіації	0,202	0,296	0,329	0,279	0,169	0,349
свині живі за кодом 103000000 УКТЗЕД (за виключенням племінних тварин)						
Всього за рік	4,013	3,361	3,353	6,485	7,005	0,818
В середньому за місяць	0,334	0,280	0,279	0,540	0,584	0,082
Дисперсія	0,028	0,023	0,044	0,084	0,053	0,009
Середнє квадратичне	0,168	0,153	0,210	0,289	0,231	0,095
Коефіцієнт варіації	0,501	0,547	0,753	0,535	0,396	1,157
птиця жива за кодом 105000000 УКТЗЕД						
Всього за рік	3,131	2,857	2,900	3,882	4,430	3,135
В середньому за місяць	0,261	0,238	0,242	0,324	0,369	0,314
Дисперсія	0,002	0,003	0,001	0,004	0,003	0,001
Середнє квадратичне	0,046	0,051	0,035	0,062	0,057	0,031
Коефіцієнт варіації	0,177	0,215	0,146	0,19	0,156	0,099

* за січень-жовтень 2014 року

Порівнюємо дані в табл. 3 із розрахунком аналогічних показників для статистики внутрішнього виробництва відповідної тваринницької продукції (табл. 4). Стабільність внутрішнього виробництва сировини є суттєво вищою порівняно із відповідним імпортом. Коефіцієнт варіації по динаміці імпорту живих курей навряд чи варто брати до уваги зважаючи на незначні обсяги такого імпорту. По-перше, вітчизняна продукція птахофабрик конкурентоспроможніша по ціні. Про це свідчить динаміка виробництва даної продукції та її вихід на європейський ринок. По-друге, імпорт живої худоби пов'язаний із значними транспортними затратами. Тому є актуальним лише у прикордонних регіонах.

Таблиця 4.

Динаміка місячних обсягів виробництва м'яса всіх видів (у живій вазі) сільськогосподарськими виробниками України усіх категорій, тис. тонн [6]

Місяць	Рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Всього за рік	2738	2925,4	3031,8	3120,9	3379,6	2925,6
В середньому за місяць	228,2	243,8	252,7	260,1	281,6	265,9
Дисперсія	2423,568	2708,605	2409,206	2778,695	3183,773	1432,409
Середнє квадратичне	49,229	52,04	49,084	52,713	56,425	37,847
Коефіцієнт варіації	0,216	0,214	0,194	0,203	0,20	0,142

* за січень-листопад 2014 року

Крім високої волатильності динаміки абсолютних обсягів імпорту м'ясної сировини, другим, не менше важливим фактором ризику стабільності виробництва відповідної промислової продукції, є ціна відповідного імпорту (табл. 5).

Таблиця 5.

Зміна цін на імпорту яловичину та свинину в 2014р., дол. США, грн., за 1 тону

Місяць, валюта	Яловичина		Свинина	
	свіжа або охолоджена	морожена	свіжа або охолоджена	морожена
Січень: дол. США	10302,6	3990,4	2745,8	1746,1
грн.	82348,6	31895,6	21947,3	13956,7
Жовтень: дол. США	7529,5	3644,0	2610,3	н. д.
грн.	97507,3	47189,2	33803,5	н. д.
Відношення цін жовтня до січня, %: у дол. США	73,1	91,3	95,1	н. д.
у грн.	118,4	147,9	154,0	н. д.

В умовах курсової нестабільності (девальвації) [5, 7] доступ до імпортних джерел постачання сировини може суттєво ускладнюватися. З чим вітчизняна м'ясопереробна промисловість стикнулася в 2014р. Як бачимо, курсові ризики більш, ніж переконалив навіть зменшення цін імпортової продукції у вільноконвертованій валюті не змогло компенсувати девальвації гривні, яка за період із січня по жовтень 2014р. склала 162%.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки: 1) обмежуючим фактором зростання виробництва в м'ясопереробній галузі економіки України, в числі іншого, є дефіцит сировини; 2) джерелами сировини м'ясопереробної галузі є внутрішнє виробництво відповідної сільськогосподарської продукції та імпорт; 3) м'ясопереробні підприємства схильні розглядати імпорт тваринницької сировини як повноцінний, незалежний від ситуації на внутрішньому ринку, канал постачання. Такий підхід суттєво підвищує бізнес-ризиків тому що: 3.1) динаміка абсолютних обсягів імпорту м'ясної сировини демонструє значно вищий рівень нестабільності порівняно із внутрішнім виробництвом; 3.2) ціни на імпорту продукцію можуть демонструвати різке зростання в короткостроковому періоді внаслідок курсової нестабільності (девальвації), що зумовить шоки відповідної пропозиції; 4) умовою стабільного зростання вітчизняної м'ясопереробної промисловості є відновлення організаційно-економічних зв'язків промислових та сільськогосподарських підприємств на довгостроковій основі.

Перспективним напрямом подальших досліджень із даної тематики є розробка науково-обґрунтованих пропозицій щодо формування сировинних зон м'ясопереробних підприємств на основі застосування прогресивних організаційно-економічних інструментів співпраці із сільськогосподарськими товаровиробниками.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Економічна діяльність. Промисловість. Виробництво основних видів промислової продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/prm_ric_u/vov2005_u.html
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2008» / Державний комітет статистики України; за ред. Ю. М. Остапчука □ Київ, 2009. □ 361с.
3. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2009» / Державний комітет статистики України; за ред. Ю. М. Остапчука □ Київ, 2010. □ 367с.
4. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2013» / Державна служба статистики України; за ред. Н. С. Власенко □ Київ, 2014. □ 390с.

5. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Зовнішньоекономічна діяльність та платіжний баланс. Зовнішні торгівля товарами. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу (щомісячна інформація) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/e_iovt/arh_iovt2014.htm
6. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Економічна діяльність. Сільське, лісове та рибне господарство. Виробництво основних видів продукції тваринництва (щомісячна інформація) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/sg/vpt/vpt_u/vpt_2014.html
7. Національний Банк України. Офіційне Інтернет-представництво. Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls

Bibliography:

1. "State Statistics Service of Ukraine. Economic Statistics. Economic activity. Industry. Production of main industrial products", ["Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni. Ekonomichna statistika. Ekonomichna dij'al'nist'. Promislovist'. Virobnictvo osnovnih vidiv promislivoї produkції"], [electronic resource], availableat: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/pr/prm_ric/prm_ric_u/vov2005_u.html
2. "Statistical Yearbook "Agriculture in Ukraine 2008", State Statistics Committee of Ukraine", ["Statistichnij zbirnik «Sil's'ke gospodarstvo Ukraїni 2008», Derzhavnij komitet statistiki Ukraїni"], za red. Ju. M. Ostapchuka, Kiїv, 2009, pp. 361
3. "Statistical Yearbook "Agriculture in Ukraine 2009", State Statistics Committee of Ukraine", ["Statistichnij zbirnik «Sil's'ke gospodarstvo Ukraїni 2008», Derzhavnij komitet statistiki Ukraїni"], za red. Ju. M. Ostapchuka, Kiїv, 2010, pp. 367
4. "Statistical Yearbook "Agriculture in Ukraine 2013", State Statistics Committee of Ukraine", ["Statistichnij zbirnik «Sil's'ke gospodarstvo Ukraїni 2008», Derzhavnij komitet statistiki Ukraїni"], za red. Ju. M. Ostapchuka, Kiїv, 2014, pp. 390
5. "State Statistics Service of Ukraine. Economic Statistics. Foreign Affairs and balance of payments. External trade in goods. Export and import of certain goods by countries (monthly data)", ["Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni. Ekonomichna statistika. Zovnishn'oekonomichna dij'al'nist' ta platizhnij balans. Zovnishni torgivlja tovarami. Eksport-import okremih vidiv tovariv za kraїnami svitu (shhomisjachna informacija)"], [electronic resource], availableat: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/e_iovt/arh_iovt2014.htm
6. "State Statistics Service of Ukraine. Economic Statistics. Economic activity. Agriculture, forestry and fisheries. Production of major livestock products (monthly data)", ["Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni. Ekonomichna statistika. Ekonomichna dij'al'nist'. Sil's'ke, lisove ta ribne gospodarstvo. Virobnictvo osnovnih vidiv produkції tvarinnictva (shhomisjachna informacija)"], [electronic resource], availableat: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/sg/vpt/vpt_u/vpt_2014.html
7. "National Bank of Ukraine. Official Website of. Official exchange rates of foreign currencies (period average)", ["Nacional'nij Bank Ukraїni. Oficijne Internet-predstavnicтво. Oficijnij kurs grivni do inozemnih valjut (serednij za period)"], [electronic resource], availableat: http://www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls

Keywords: meat processing enterprises, raw materials, agricultural commodity producers, import, instability, prices, devaluation, business relations, reconstruction.

Ключові слова: м'ясопереробні підприємства, сировина, сільськогосподарські товаровиробники, імпорт, нестабільність, ціни, девальвація, організаційно-економічні зв'язки/

Ключевые слова: мясоперерабатывающие предприятия, сырье, сельскохозяйственные товаропроизводители, импорт, нестабильность, цены, девальвация, организационно-экономические связи.

Рецензент: Уланчук В. С., доктор економічних наук, професор